

Сунчица Глишић
Јасна Чанковић

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд

Прилог за биографију Данице С. Јанковић (1898-1960)

Из заоставштине Универзитетске библиотеке „Светозар
Марковић“

Даница С. Јанковић, Тетово, 1929.

О Даници С. Јанковић, професору етномузикологу и етнокореологу, је много писано, углавном из пера њених колега из струке, али су њен рад и живот остали релативно непознати широј јавности. Рођена је у Београду, где је одрасла и завршила Филозофски факултет 1921. год, а потом и студирала енглески језик и књижевност у Лондону и Оксфорду. Вративши се у Београд, радила је као професор у Трећој женској гимназији, али истовремено и као предавач у гимназији у Тетову и Женској учитељској школи у Београду све до 1941, када је постала библиотекар у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“, у Београду.

Заједно са својом млађом сестром, Љубицом С. Јанковић (1894-1974), а под утицајем ујака, етнолога Тихомира Ђорђевића и етномузиколога Владимира Ђорђевића, посветила је свој живот сакупљању, бележењу и систематском проучавању традиционалних народних игара и песама по читавој територији некадашње Југославије. Као резултат њиховог преданог рада у оквиру етнокореологије, 1934. године је изашла прва књига *Народне игре*. До 1964. године изашло је укупно осам књига под истим насловом, док девета, иако припремљена за штампу за време њеног живота, није изашла. Одмах после Другог светског рата, изабрана је за спољног научног сарадника Етнографског института при САНУ и за почасног члана Удружења фолклориста Србије.

Сестре Јанковић, Лондон, 1923.

Сестре Јанковић са ујаком Тихомиром Р. Ђорђевићем

У међувремену, 1952. године, сестре су заједнички објавиле књигу *Игре Југославије* и тада је њихов рад постао признат и у светској етномузиколошкој и етнокореолошкој јавности.

Како видимо из стручног картона досијеа о раду и развоју, Даница С. Јанковић је имала звање библиотекара у библиотекарско-архивистичкој струци, а у једном извештају из 1948. године, који је потписала тадашња управница Универзитетске библиотеке Милица Продановић, читамо:

„...Залаже се на послу и поред тога што је тежак болесник (дијабетичар, који прима по 2-3 инјекције инсулина дневно). Много се бави проучавањем народних игара, и на том послу има успеха. Штампала је у заједници са сестром Љубицом Јанковић, три књиге о народним играма. Она и њена сестра су једини стручњаци за народне игре. Члан је Етнографског института при Академији наука..

Политички потпуно неутрална, премда се одазива ако се тражи од ње нешто из оног сектора који она познаје, т.ј. из сектора народних игара“.

У Универзитетској библиотеци Даница је радила све до пензије, 1951. године. Као врсни познавалац тадашње југословенске књижевности и преводилац са енглеског, веома је допринела сређивању фонда библиотеке. Дуги низ година била је једина међу запосленима која је знала енглески језик. Средила је, обрадила и лично означила својим потписом библиотеку Јоце Вујића, који је своју значајну збирку од 10.000 јединица поклонио Универзитетској библиотеци.

Љубица С. Јанковић, сестра и најближи Даничин сарадник, професор књижевности, етнокореолог и фолклориста, оставила је Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ албум фотографија и фасциклу са насловом „Даница С. Јанковић (1898-

1960)“, од укупно 151 куцане стране, а која садржи изјаве саучешћа и некрологе из иностранства и земље (у оригиналу и преводу), посмртне говоре, као и свој текст, куцан машински, који овом приликом желимо да представимо као прилог биографији утемељивача наше етнокореологије. Текст је пренет у оригиналу.

**Даница С. Јанковић
(7 маја п. с. 1898 – 18 априла 1960)
– Етнокореолог и етномузиколог –**

Даница С. Јанковић, 1945.

Изјаве саучешћа и некролози који су се поводом изненадне смрти нашег првог етнокореолога спонтано јавили не само код нас него и у многим другим земљама на разним континентима показују да су предвиђања секретара Међународног савета за народну музику, Др. Мод Карпелесове,¹ била тачна:

¹ Види прву изјаву саучешћа.

губитак Данице С. Јанковић осетио се широм света. То је потврдио у предговору своје Библиографије за 1960 годину и Американац Америко Паредес.² Далеко од сваке некролошке конвенције и пригодне усиљености, приложена документа дирљива су сведочанства о општој жалости за радником и човеком. Испуњен истинским пијететом према првом сакупљачу наших народних игара, већи део тога материјала казује, углавном, оно што се могло рећи непосредно под утисцима трагичног догађаја. То су речи оних који су били ближе или даље упознати са пионирским делом и снажном индивидуалношћу Данице С. Јанковић.

При свем том, остало је још много да се каже од оних који су је сасвим интимно познавали. Разноврсне способности, о којима је у поменутим сведочанствима реч, а које Даница Јанковић није никада истицала, могле би се без резерве назвати свестраном обдареношћу и дисциплинованом снагом. Ови квалитети били су стално под њеном унутрашњом контролом, увек иза њене спољашње једноставности, одмерености и скромности.

Њени многобројни таленти нису сви познати широј јавности. Али били су таквог интезитета да се нису могли потпуно скрити. Они су очарали њену најближу околину. Они су задивљавали народне играче, свираче и певаче од којих је записивала орску традицију, и друга лица која су је посматрала при теренском раду. Њена даровитост доводила је у право усхићење онога ко је имао срећу и част да с њоме сарађује. Зато не само као сестра и стални пратилац кроз живот, него и као њен дугогодишњи сарадник на скупљању и проучавању народних игара, осећам дуг, моралну обавезу и потребу да њен повучени унутрашњи лик више осветлим и да успоменама на њено детињство и младост истакнем оне њене способности које су доцније биле главни ослонац у многострукој активности на сложеној грани народне уметности као што је народна игра. То би, у ствари, могла бити неисцрпна тема којој би се морало прићи са разних страна и после више година студиозног рада. Поводом двогодишњице смрти Данице Јанковић рећи ћу само ово.

Била је неуморни радник који је с љубављу и смислом прилазио разноврсним пословима, који се и у своме позиву професора и библиотекара узорно потврдио. Свестрану даровитост показује још од најранијег детињства.

Дар за игру. Рано је проходила, и кад је почела да се креће, то је у свакој групи деце била најграциозније дете. У дечјим играма покрети из ње извиру несвесно и природно, на најлепши могући начин. Било да скакуће или трчи, било да прескаче уже, да се игра лоптом, или да баца дијаболо, она привлачи пажњу. И случајни пролазник мора да застане, да је посматра, и да ужива у њеним пуним, довршеним и неусиљеним покретима.

Када је као девојчица почела да игра кола, валцере, крајовијак, чешку беседу, Лаис и Кадрил, то је била нова прилика да се лепота њених покрета манифестује не само на природан, него и на поетичан начин.

У народу, при додиру с традиционалним играчима, она брзо схвата и најсложенију игру, док је види једанпут, и одмах затим игра тачно и непогрешно. Тада су се могли чути задивљени узвици и коментари: «У

² Види последњи мали меморијал.

магновењу научила!», «Како нашинка!» Или «Ти имаш велики ум кад можеш у сваки варош и село сваку игру да запамтиш!» Образованији посматрачи додају: «Прима као филм!» Или: «Уметница!» На крају, мештани зову да им опет дође. А после пишу или по другоме поручују: «Со душа те чекамо» Или: «На руке ће те носимо». 1925. у Врањској бањи најчувенији врањански играчи се скупљају и са дивљењем посматрају како она игра врањанске игре.

Између два рата, док је била у бољој физичкој кондицији, водила је течајеве у тежњи да теориски и практично припреми будуће наставнике правих народних игара. Стотине течајаца, учитеља и наставника гимнастике, из разних крајева Југославије прошли су са одушевљењем кроз те курсеве и даље ширили научене игре по школама и разним друштвима. «Играње Данице Јанковић је песма», говорили су они.

Дар за музику не мора увек бити заступљен код лица која показују дар за игру. Али Даница Јанковић је била и музички обдарена. Њен слух био је развијен у свим правцима, у највећем степену. Још као мало дете, она савршено подражава сваки тон и звук, и лепо пева. Од десете године почиње да учи виолину коју већ првих часова може и да углашава. За кратко време ноте чита с листа. Доцније, њена музикалност и њен топло обојени алт, сигурна су подршка у сваком хору, а певала је и соло партије. Смислом за игру и музику одушевљава не само свога ујака и учитеља Владимира Р. Ђорђевића, него својом музикалношћу и Сташу Боночког. Када је, приликом пријема у хор Станковић, извршио пробу њеног гласа и слуха, одмах је малој гимназисткињи понудио бесплатно школовање у тек основаној Музичкој школи «Станковић» Да би остала независна и да не би морала школи да се одужује часовима, по савету свога ујака није прихватила понуду, и наставила је приватно учење музике. Прешла је и на теориске предмете. Једно време свирала је чело у домаћем квартету. Клавир јој је предавала пок. Урбанка. Она је више него задовољна брзим напредовањем своје ученице која је имала изванредну боју тона, изражајну снагу, право разумевање за сваки музички облик који је свирала. Иако због школе и редовних дужности, доцније због дуге и тешке шећерне болести, никада није имала много времена ни могућности за вежбање и за постизање блиставе технике, било је ипак задовољство слушати је кад свира. Народне мелодије свирала је и певала са уздржљивом топлином и са нарочитим смислом за стил и локалну боју.

При теренском раду и народну музику, како вокалну тако инструменталну, брзо је упијала и одмах певала уз играње са осталим играчима. При томе је испитивала и откривала узајамне односе између компонената игре, зависност играња и свирања која није иста у свим крајевима, проверавала тачност научене мелодије. «Да ли добро певам?» запитала би народне певаче и свираче. «Треба ли нешто да се поправи?» «Ама како да се поправи кад је добро», одговарали би они раздрагано. Чувани тупанџија Исак из Лазарпоља рекао је у једној прилици за време бележења: «Ја ћу да вам тупан да се изгори и нећу више да тупам ако неко каже да није добро». Понеко од посматрача узвикне: »Као магнетофон» Или: «Као грамофонска плоча!». Пошто је тако апсорбовала мелодију заједно са игром и све проверила, приступала је записивању. Мелодију је бележила уз истовремено играње и свирање, односно играње и певање, када је текст песме бивао од сестре записан. Типски образац радиле су махом обе, а Даница је, по могућству, одмах затим прелазила на изразу или бар скицирала кореолошке анализе у вези са тактом и ударима у такту

мелодије, евентуално са речима и слоговима песме. За то време њена сестра је проматрала стил и технику и записивала обичаје, обреде, опрему играча, испитивала старину игре, њене промене и функције, везе са народним животом и друштвено историским условима, у чему би јој се и Даница Јанковић придружила када заврши свој део посла.

Дар за цртање био је у ње исто тако рано и снажно изражен. Њени школски цртежи имали су крајњу прецизност. Доцније, оштар дар запажања показивао је не само око уметника него и архитекте. Умела је да ствара нацрте за разне ствари.³ Њеној лепој, вредној и снажној руци ништа се није отело. У једном врло тешком моменту живота, избио је свом снагом њен дар за сликање које није учила. То је било између два рата када је доживела један незаслужен удар⁴ потражила у призорима из природе олакшање и смирење. Њене аквареле, које су тада еруптивно постале, и поред извесне наивности у сликарском третману, изненадиле су уметнике не само одличним цртежом, него и смислом за боје, за перспективу, способношћу да нађе мотив, да се њиме искрено инспирише, и да се снажно изрази.

Уза све то, била је и одличан математичар, не само цртач и акварелиста, па су сви изгледи били да ће студирати архитектуру.

Дар за литературу, и у најранијем детињству изразит и снажан, одвео је, међутим, Даницу Јанковић на Филозофски факултет. Још пре но што је научила да чита и пише, и пре но што је пошла у дечје забавиште, она се изражава у стиховима, којима пропраћа своје дечје играње, рад чланова породице, сезонске утиске и разне догађаје. Некад су то само два три стиха, некад читаве песмице. Мада песничко стварање детета још није поезија у високом смислу речи, оно је код мале Дане увек у строгом ритму. Чак и са сликовима. У школи најлепше ради писмене из српског језика. У њеним школским свескама може се наћи и по која приповетка, и мањи комад из дечјег живота. Као студент југословенске књижевности и млад професор, она је писац већих комедија у прози и стиху. За семинарски рад пише анализе Нушићевих малих драма, а за професорски испит ради тезу о Драгутину Илићу на широкој основи.⁵ Са својом мајком Драгом С. Јанковић⁶ написала је роман који је рехабилитација озлоглашеног појма мађија.

У исто време, Даница Јанковић је и преводилац. Мада је превођење за њу било предах и одмор између других, сложенијих и тежих послова, она је преводила са великом пажњом, као што је и све друго радила. Читалац не осећа да су то ствари преведене са страних језика. Још за време својих студија у Оксфорду, превела је Шериданове Супарнике, који су се у њеном преводу са успехом давали у Југословенском народном позоришту од 1957 до 1961 године. Њене

³ Умела је да ствара нацрте за ручне радове, да комбинује мотиве и сл. Могла је, шта више, и да сашије све што зажели, иако није учила кројење. Ишли су јој од руке и домаћинство и чисто мушки послови: направила је од легава баштенску клупу, по сопственој замисли створила оквир и вез за параван, итд.

⁴ (била је обухваћена великом редукацијом професора која је извршена ради уштеде у буџету) (писано мастилом, прим. аутора).

⁵ Рукопис у Семинару Југословенске књижевности.

⁶ Чија је приповетка «Деца» награђена на конкурс у Уметничког одељења 1927 године.

преводе Маривоа (Игра љубави и случаја) и Ле Сажа (Тиркаре) изводила је Глумачка школа у Мањежу између два рата. Преводила је и Молијера. Увела је енглеску класичну романсијерку Џејн Остен у нашу преводну књижевност (Под туђим утицајем и Гордост и предрасуда, сваки од ових романа доживео је по два издања). Даница Јанковић се огледала са успехом и као редитељ позоришних комада које су њени гимназиски ученици изводили у Тетову. Од прихода са представа створила је школску књижицу коју је водио пок. Професор Константин Ђорђевић.

Између осталог, скупљала је, систематисала и проучавала са артистичког и ритуалистичког гледишта и народне музичко-драмске творевине.

Позоришна уметност има за њу уопште неодољиву привлачност. Последње вече свога живота провела је у позоришту, где се давао комад Поздрав Шерифу. Вратила се веома задовољна игром глумаца, нарочито Јеремића. Била је хуманом идејом ове драме озарена и дубоко узбуђена њеном потресном садржином. Исте ноћи јој је изненада позлило. Ујутру је пренесена на клинику где у се лекари са професором Славковићем пуних девет часова у коштац хватали са најтежим случајем срчаног инфаркта који је наступио услед атерозе као последице њене тридесетогодишње шећерне болести. Незнани херој Даница Јанковић, која је тридесет година (и на терену) сама себи давала инјекције инсулина најмање два пута дневно а да се никад не пожали, и да никад не помене своју болест – подлегла је истог дана пред шест часова после подне. Последње речи су јој биле: «Молим, молим, воде!»

Сећања на живот овог необично истрајног и даровитог радника гвоздене воље, који је упркос болести, показивао апсолутну преданост раду у разним правцима, изазивају многа размишљања. Између осталог, намеће се мисао: могла је, развијајући своје дарове, било појединачно или сукцесивно, било у њиховом срећном и богатом споју, достићи висок степен личног уметничког усавршавања и стварања.

Уместо тога, Даница Јанковић је целу себе, сву своју дисциплиновану снагу, и своју обдареност, употребила у научне сврхе. Оставила је сликање и архитектуру да би цртала оријентационе знаке за правце кретања, дијаграме за облике игара, по сопственом проналаску и графиконе привидноаритмичних односа игре и мелодије које је израчунавала и алгебарским формулама. Стотине и стотине таквих цртежа и калкулација налазе се у њеној рукописној заоставштини.⁷ Оставила је рад на књижевности, па је надахнуто писала о призорима из народа, о традиционалним играчима велике класе и о лепотама игара које је на терену откривала. Али исто тако најсавесније и ван поређења радила кореолошке анализе, а имала је способности и за научну синтезу. Као што је била рођени играч, певач и свирач, била је и озбиљан научни истраживач који није знао за сметње и препреке. Ни недостатак материјалне помоћи, ни болест је нису могли спречити да ради на предмету који воли и да се бори за чување и спасавање од заборављавања правих народних игара. Као што је неописано волела позоришни приказ високе уметничке вредности, тако је и народну игру проматрала и проучавала са дубоким интересовањем уметника и научног радника. У своме етнокореолошком, етномузиколошком и

⁷ Види извод из тог материјала у чланку: Правилно у неправилном (Звук, бр. 2-3 за 1955 г.).

мелографском захвату пролазила је кроз све нужне етапе у раду: од уметничког и психофизичког доживљаја игре, музике, песме и других пратилаца орске традиције, до научног откривања појава и утврђивања чињеница. Без икаквих предубеђења, без унапред скованих претпоставки и уопштавања, она је, од места до места, од случаја до случаја, примајући чист и непомућен утисак, прилазила налазима из народа и тражила објашњење у природи, средини и друштву где су нађени, у народној прошлости, стратиграфским слојевима у културној позадини, у односима између састојака игре, у оквирима обичаја, обредима, култовима, церемонијама. Све више је долазила до искуства да орска традиција има своје специфичне захтеве, свој садржај, своје елементе, облике, типове, стилове и друге особености, своје путеве, своју законитост појава и своје изузетке. Све то довело је до сазнања да терен у погледу народних игара пружа испитивачу многа изненађења која се измичу школском музиколошком знању, крутим правилима и догматском схватању ове гране наше традиционалне уметности. Налази из народа јасно су показивали да чак ни етномузикологија као научна дисциплина не покрива и не објашњава све оно што народна игра као самостална уметност пружа и захтева да се научно испита. Из свега овога намеће се општи закључак: за дубље упознавање и свеобухватније проучавање сложене материје као што је народна игра у потпуности, у континуитету и еволуцији, потребно је било створити нову научну дисциплину; а у ту сврху, неопходно је било бити и рођени уметник у свим правцима визуелне и звучне уметности, и прави научник са смислом и за апстрактне и за друштвене науке.

Даница С. Јанковић је имала све потребне услове у највећој мери. Зато је могла стварати основу за нову науку о српској традицији – још од прве књиге Народних игара, од 1934 године. Срећна је околност што је радник такве обдарености, снаге и културе себе и своје личне уметничке амбиције подредио захтевима ове гране наше народне уметности, и све своје сјајне способности ставио у службу нове науке – етнокореологије.

Љубица С. Јанковић

Библиографија

- Младеновић, Оливера. Илијин Милица, „Двадесет година рада сестара Јанковић на народним играма“, *Зборник Матице српске. Серија друштвених наука*, књ. 8, Нови Сад, 1954, 158-160.
- Ракочевић, Селена. „Даница С. Јанковић.“, *Српски биографски речник*, том 4, Матица српска, Нови Сад, 2009, 274-275.
- Стефановић, Ирена „Даница С. Јанковић.“, *Библиотекар: орган друштва библиотекара НР Србије*, год. 12, св. 1-4, Београд, 1960, 103.